

Kaikkien sidosten äiti?

Äitiyden sidoksen tutkimisesta

Heini Martiskainen

Onko äidin ja lapsen väliselle sidokselle paikkaa sosiologian suuressa tarinassa? Instituutiona äitiydellä on keskeinen rooli inhimillisessä ja sosiaalisessa uusintamisessa, sosialisatiossa ja pääomien kiertoprosessissa. Äidin ja lapsen välinen sidos on yksi merkityksellisimmistä suhteista elämässämme. Sen tutkimiselle luulisi olevan tilausta aikana, jolloin suhteet lapsiin ovat nousseet perheen ja sen hallinnan keskiöön ja jolloin monet äidit yllättyvät vanhemmuuden vaatimuksista lapsen syntyessä (ks. Martiskainen 2011). Kuitenkin niin sosiologisessa kuin yleisessä keskustelussa individualisaatiosta ja yhteisöllisyydestä – ja yhteisöllisyyden puutteesta, johon etsitään syytä esimerkiksi perheiden hajoamisesta (Jallinoja 2006) – usein ohitetaan äitiyden instituution elinvoimaisuus ja erityinen sitovuus.

Äitikysymys on toki ollut esillä pitkään varsinkin naistutkimuksessa, feministisessä polemiikissa ja kaunokirjallisuudessa. Sosiologiassa äitiky-

symystä on tarkasteltu viime vuosikymmeninä erityisesti perhemuotojen moninaisuuden, erilaisten äitiyksien sekä kokemusten ja narratiivien näkökulmista¹. Tällaiset näkökulmat ovat kuitenkin jättäneet varjoonsa siteen kysymyksen. Tätä on ihmeteltävä tieteenalalla, jolla ohjelmallisesti keskeisiä kysymyksiä ovat aina olleet yhteisöllisyys, erilaiset sosiaaliset liimat ja sidoksen suhde individualisaatioon. Miksi ja millä tavalla äidin ja lapsen välisen sidoksen teoretisointi on jäänyt niin vaatimattomaksi sosiologiassa ja sosiologisen itsemääräyksen rakentumisessa? Minkä suuntainen korjausliike voisi olla? Etsin äitiyden sidoksen tutkimiseen liittyviä hankaluuksia vertailun puutteesta, individualisaation problematiikasta, relationaalisuuden ja toimijuuden suhteesta sekä sidoksen normatiivisten aspektien ”vastenmielisyydestä”.

Vertailun puute

Vaikka kulttuurien vertailun periaatteellinen tärkeys äitiyden tutkimukselle on monesti huomioitu (esim. DiQuinzio 1999; Vuori 1999), on vertailevan tutkimuksen toteutus jäänyt vähäiseksi. Uskaltaako kukaan enää kysyä Malinowskin tapaan: ”Vaihtelevatko konfliktit, tunteet ja sidokset perheessä sen rakenteesta riippuen vai pysyvätkö ne ikuisesti samoina?” (1937, 4, suom. НМ.) Nykyaikana näin kunnianhimoisia kysymyksiä harva sosiologi rohkenee asettaa.

Empiirisen rajauksen taidosta niin kysymyksenasettelun kuin tutkimuskentänkin suhteen on kehittynyt priorisoitu tieteellinen hyve. Pienimuotoisten tutkimusasetelmien tavallistuminen

1 Suomessa on tutkittu esimerkiksi yksinhuoltajuutta, nuoria äitejä, etä-äitiyttä, päihteitä käyttäviä äitejä ja sateenkaariperheitä. Tämä pätee tiettyssä määrin myös Ranskaan, jossa myös lisääntymisteknologia sekä esim. abortti ja lapsettomuus ovat herättäneet enemmän kiinnostusta. Äitiyden (temaattinen) tutkimus on kuitenkin huomattavasti runsaampaa ja monipuolisempaa Suomessa kuin Ranskassa. Varsinkin sosiologinen äitiyden arkinen kokemuksen tutkimus on siellä ollut vähäistä.

ei kannusta kansainväliseen vertailuun. Äitiyden tutkimuksessa on tapahtunut jotain samansuuntaista: on luovuttu sekä kattavan äitiyden teorian rakentamisen ideaalista että syventyneen vertailevan tutkimuksen tieteellisestä tärkeydestä. Saattaa myös olla, että hoivan moraalifilosofiaa pidetään joko eksplisiittisesti tai implisiittisesti äidin ja lapsen välistä sidosta selittävässä suurena teoriana.

Malinowskin antropologista mielikuvitusta lietsoi viime vuosisadan alussa melanesialainen isyys. Antropologi vertaili trobriandilaisia aikansa britteihin: ”meidän yhteiskunnassamme isällä on hyvin pieni rooli [...] tyypillinen trobriandilainen isä on ahkera ja tunnollinen hoitaja” (emt., 24, suom. НМ). Tutkimus sai alkunsa ihmettelystä ja ihmettelyvertailusta. Vertailevat kysymyksenasettelut innoittavat meitä astumaan ajatusmalliemme ulkopuolelle, jäljittämään annettuina otettuja oletuksia. Sosiologia on vielä vailla sellaista kansainvälistä selvitystä, joka kykenisi perinpohjaisesti avaamaan lapsen ja vanhemman välistä sidosta koskevaa käsitteistöä.

Individualisaatio

Yksi käsitteellinen horisontti, jossa sidoksia tulee tutkia, on individualisaatioprosessin läpäisemä perhe. Sosiologia syntyi sosiaalisen integraation ja järjestyksen muuttaessa muotoaan teollistumisen ja kaupungistumisen myötä. Modernisaation edetessä suvun, kyläyhteisön ja uskonnon ote yhteisen elämän sääntöjen ylläpitämisessä haurastui, ja perhe sai rinnalleen koulun, palkkatyön ja kansallisvaltion synnyttämät integraation muodot. Perheen ulkopuolisten sidosten monipuolistuessa perhesuhteiden konfiguraatiot laajenivat. Näin ihmisen relationaalinen rakenne mullistui yhteiskunnallisen rakennemuutoksen myötä. Siirtymä toi lisää heterogeenisyyttä perheen sydämeen, ja perheestä tuli (osittain) erilaisten elämysmaailmojen leikkauspiste. Tämä edellytti uutta liimaa.

Durkheim (1892, 9) näki ”perheenjäsenten persoonallisuuksien” erilaistumisen muuttaneen perheen muodon sekä sen sisäisen integraation dynamiikan. Elämänpiirien laajentuessa perheen koko supistui. Aviopuolisoiden sekä vanhempien ja lasten välisistä suhteista tuli yhä tärkeämpi perhettä koossa pitävä voima. Suhteiden rooli sidoksena vahvistui myös siksi, että valtasuhteet perheen sisällä muuttuivat. Agraariseen omaisuuteen liittyvä solidaarisuus supistui. Ihmisestä tuli koulutuksen ja palkkatyön yleistyessä oman pääomansa kantaja. Kansallisvaltio ryhtyi suojelemaan lapsia ja käynnisti vanhempien sivilisaatioprosessin.

Sukupuolten välisen tasa-arvon vaatimus kiihdytti suhteiden dynamiikkaa perheessä (de Singly 2007). Nykyperheen tulee palvella jokaista jäsentään, integroida heidät yksilöllisyydessään ja suhteuttaa heidät toisiinsa. Tällainen eetos edellyttää sidosten käsittämistä valinnaisina, vastavuoroiseen tuntemukseen, tunteisiin ja kunnioitukseen perustuvina. Onkin väitetty, että perheen vetovoima on säilynyt sen saadessa uuden funktion yksilön ”oikean” ja ”kokonaisen” minän tunnustuspaikkana ja ankkurina (de Singly 2007). Siirtymässä holistisesta perheestä individualisoituneeseen perheeseen ”minä” on näin saanut uudenlaisen painoarvon suhteessa ”meihin”.

Individualisaatio on tarpeellinen mutta samalla problemaattinen näkökulma äidin ja lapsen välisen sidoksen käsitteellistämiseen. Ensiksi individualisaatio ei yhtä lailla läpäise kaikkia perheeseen kuuluvia sidoksia. Äidin ja lapsen välinen sidos ja av(i)osidos näyttävät perustavanlaatuisesti erilaisilta tarkasteltuina esimerkiksi riippuvuuden ja valinnaisuuden näkökulmasta (ks. tuonnempana). Toiseksi individualisaation ideaan liittyy tyypillisesti oletus toisistaan täysin erillisistä, kokonaisista ja ristiriidattomista subjektiivisuuksista (ks. myös DiQuinzio 1999; Lawler 2000, 172).

Tällaisella individualisaation ideaan nojaavalla ajattelulla ei saa otetta äidin ja lapsen välisestä sidoksesta, sillä se ohittaa tämän sidoksen erityisen alun eli äidin ja lapsen ruumiillisen yhtenäisyyden raskaudessa ja läheisyyden imettämässä. Nämä aspektit eivät kuitenkaan aina ole läsnä äitiydessä, esim. adoptiossa tai naispareilla. Ne eivät ole myöskään kulttuurista riippumattomia, sillä esimerkiksi Ranskassa imetyks ei ole yhtä yleistä kuin Suomessa, vaan vain vähän yli puolet äideistä imettää yli kuukauden ikäistä vauvaansa. Vielä oleellisempaa on, että ajatus erillisistä subjektiivisuuksista ohittaa hoivateorioiden esiin nostaman, hoivassa syntyvän piirteen: sidos läpäisee sen aikuisen toimintaa, joka on lapsesta ensisijaisesti vastuullinen.

Relationaalisuus vs. toimijuus?

Jo Durkheim totesi, että tietyt sidokset ja niihin liittyvä solidaarisuus läpäisevät inhimillisen toiminnan. Tosin esimerkki, jonka (ranskalaisen) sosiologian isä antaa, ei ole äidin ja lapsen välinen suhde, vaan ajallensa tyypillisesti aviosuhde: ”eikö sen [avioliittoon liittyvän solidaarisuuden] vaikutus tunnu joka hetkessä ja kaikissa elämän yksityiskohdissa?” (1893, 63, suom. НМ)². Relationaalisuus, ymmärrettynä eletyn elämän perustavanlaatuisena sidoksellisuutena ja vastavuoroisena riippuvuutena (esim. Kittay 1999), ei siis toki päde vain äiteihin ja lapsiin. Erilaisia läheissuhteita tutkinut Kaisa Ketokivi (2010) esittää, että täysin erillisen ja individualisoituneen yksilön idea on problemaattinen sekä läheissuhteiden ymmärtämisen että sosiologisen teorian rakentamisen kannalta.

Relationaalisessa mielessä äidin ja lapsen välistä sidosta voidaan jopa pitää paradigmaattisena sosiaalisena sidoksena. Se on useimmiten ensimmäinen ja ehkä pysyvin sosiaalisista suhteistamme. Tässä

2 Durkheim vetosi erityisesti sukupuolten väliseen työnjakoon integroivana voimana avioliitossa.

lujassa siteessä läheisyys alkaa tiheässä ja merkityksellisessä kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa, mikä muuttaa äidin itseyden reviiirin. Pysyvä äitiyden sidos vaatii myös jatkuvaa aktualisoitumista suhteena. Prosessissa sidoksellisuus muuttaa muotoaan osapuolten fyysisen, psyykkisen ja taloudellisen riippuvuuden vaihdellessa radikaalisti ajan kuluessa. Äitiyden voi käsitteellistää toimintana, jossa keskinäinen kytkös sekä riippuvuus erityisessä kontekstissa muokkaavat sekä äidin että lapsen mieltä ja minuutta muuntaen niitä (Ruddick 1982, 82). Tämä minuu pysyvä relationaalisenä läpi elämän.

Äidin ja lapsen välistä sidosta onkin käytetty kuvittamaan relationaalisuutta (esim. Kittay 1999). Relationaalisen sosiologian näkökulmasta äitiydessä aktualisoituu kiehtovasti tasapainottelu yhtäältä ”minun” ja ”meidän” ja toisaalta ”yhdessä” ja ”erikseen” olemisen välillä. Mikrotasolla ihmisen elämänkaareissa äidin ja lapsen välinen suhde on muotoaan muuttava, mutta varsin luja sidos toiseen sekä perheeseen. Makrotasolla riippuvuuksien ketjujen monimutkaistuesssa (Elias [1987] 2004) sidos säilyttää relevanssinsa integroivana voimana: yhteisenä inhimillisenä tekijänä. Kenties sidosten ja minuuden sosiologisessa teoretisoinnissa olisi syytä lähteä liikkeelle äitiyden sekä äidin ja lapsen välisen suhteen tutkimuksesta? Valitettavasti tämä sidos ohitetaan – usein implisiittisesti – traditionaalisenä, ei-sosiaalisena, epäkiinnostavana, epähedelmällisenä tai poikkeuksellisenä lähtökohtana, varsinkin tarkasteltaessa aikuista minuutta ja aikuisten välisiä suhteita³. Äidin ja lapsen välisen suhteen ymmärtäminen erityisenä poikkeuksena tavanomaisesta sidok-

3 Äidin ja aikuisen tyttären suhde on ollut esillä vuosikymmeniä feministisessä kirjallisuudessa, lähinnä tyttären näkökulmasta nähtynä (esim. Lawler 2000, 4–5). Syyksi äitien varjoon jäämiseen voidaan nähdä Lawlerin esittämä ajatus siitä, että äiti on velvoitettu vaalimaan lapsensa subjektiutta. Suhteeseen liittyvien käsityksien esittäminen ei nähdäkseen ole kuitenkaan johtanut sidoksen sosiologiseen käsitteellistämiseen.

sesta tekee ”minusta” irrallisen ja erityisen toiseen ja ”meihin” nähden.

Toisin kuin sosiologia, psykologia on aina korostanut äidin ja lapsen välistä sidosta suhteena *par excellence*. Toisinaan on vaikuttanut siltä, että sosiologialle suhteen saama painoarvo psykologisessa ajattelussa on näyttäytynyt kiusallisena ja kritisoitavana äitiyden korostumisena, josta on pikemminkin pitänyt tehdä irtiottoa kuin ottaa se sosiologisen sidoksen analyysin kohteeksi. Tämä on heijastunut jossain määrin myös äitiyttä tarkastelevassa naistutkimuksessa, jossa psykologisesta ajatteluperinteestä ammentavia äitiysdiskursseja on tarkasteltu naisen autonomiselle toimijuudelle asettuvina rajoina. Miten käsitteellistää äidin ja lapsen välistä sidosta, kun ”feminismin elintärkeä kysymys on äidin itsenäinen subjektius” (Vuori 1999, 181)? Jaana Vuori (2001, 347) kysyy: ”Onko äiti- ja naiskeskeisen ajattelun vielä toistaiseksi suljettava suhde lapseen pois keskusteluista, jotta äidin pohtiminen naissubjektina olisi mahdollista?”⁴. Ehkä relationaalisuuden korostamisen pelätään johtavan vain naisten ja lasten pitämiseen relationaalisina olentoina ja sidoksen analyysin johtavan lopulta luonnollistamisen suohon, josta pois pääsemiseksi naistutkimus on nähnyt niin paljon vaivaa.

Sidoksen normatiivisten aspektien ”vastenmielisyys”

Nyky-yhteiskunnassa lapsella on yhä keskeisempi asema perhesidoksen verkossa. Niin hyvinvointivaltio instituutioineen ja asiantuntijoineen

4 Tulkitsen myös Vuoren (2003, 63 sit. Määttänen 1993, 150 ja Jokinen 1996, 189) puhuvan relationaalisuudesta, kun hän kirjoittaa: ”Suuri ongelma on usein se, että suhteessa olemisen ja erillisyyset asetetaan vastakkain. Äitiys tarkoittaa suhdetta toisiin ihmisiin, mutta ei sulautumista toisiin. Äitiys on lapsen tarvitsevuuteen vastaamista. Siihen liittyy myös se, että äiti itse on riippuvainen toisista ihmisistä ja tarvitsee näiden tukea, mikä ei suinkaan ole sama, kuin että hän ei olisi toisista erillinen.”

kuin vanhemmat panostavat paljon lapsiin. Perhe syntyy av(i)oliiton tai lapsen syntymän yhteydessä. Vaikka liiton voi purkaa, tulee vanhemman ja lapsen välisen siteen säilyä eron jälkeen ja entisen parin muuttua vanhempipariksi. Lapsen asema ja hyvinvointi ovat nousseet tärkeiksi näkökulmiksi eron hoitamisessa ja eron jälkeisen elämän järjestämisessä. Myöhäismodernin perheen hallinnan fokus onkin siirtynyt aviositeestä ja seksuaalisuudesta lisääntymiseen ja vanhemmuuteen. Ajoittain Suomessakin voimistuvat familistiset keskustelut (Jallinoja 2006) kertovat huomion keskittymisestä vanhempien ja lasten välisiin suhteisiin. Ranskassa jopa sanan ”vanhemmuus” (neologismi *”parentalité”*) myöhäinen keksiminen ja yleistyminen 1990-luvulla on liitetty vanhemmuuden säätelyn nousuun (mm. Martin 2004). Edes av(i)ositeiden muutoksiin liittyvä perhemuotojen erilaistuminen ei ole estänyt läheissuhteiden vahvaa normittumista: esimerkiksi sateenkaariperheissä ei tingitä hyvän vanhemmuuden kompetenssin vaatimuksesta (de Singly 2007, 16). Viviana Zelizer (1994) onkin väittänyt, että lapsuus on ”pyhitetty” länsimaisessa kulttuurissa.

Vanhemmuutta käsittelevässä julkisessa keskustelussa abstraktia lapsen ääntä edustaa tavallisimmin asiantuntija, jonka asiantuntemus perustuu psykologiselle tietämykselle. Perheen sidosten logiikan suhteellistuksessa käsityksemme suhteista ovat psykologisoituneet (esim. Maksimainen 2010). Psykologiasta ja terapeutisesta tiedosta on tullut ”suhteiden tie”, jolle sosiologia on menettänyt reviiiriänsä.

Koska äitiys on ehkä vahvimmin normitettu sosiaalinen rooli yksilöllistyneessä yhteiskunnassa (Jokinen 1996), on äidin ja lapsen välisen suhteen relationaaliseen ja prosessuaaliseen tarkasteluun hedelmällistä liittää myös normatiivinen taso. Kansainvälinen vertailu on yksi tapa kyseenalaistaa ”normaalia”. Miltä suomalainen äitiyden sidos näyttää, jos sitä peilataan yhtäältä *valinnaisuuden*

ja toisaalta *peruuttamattomuuden* näkökulmista ranskalaiseen äitiyteen?

Nyky-yhteiskunnassa *valinnaisuutta* pidetään moraalisesti toivottavana ja tärkeänä lähtökohdana sekä äidin elämänhallinnalle että lapsen hyvinvoinnille. Valinnaisuus mielletään tärkeänä edellytyksenä lapsen kiintymisen sekä lapsen pyyteettömän hyväksymisen ja hoitamisen kannalta. Koska tehokkaat ja lailliset teknologiat mahdollistavat raskauden ehkäisyn ja raskauden keskeytyksen, äitiys käsitetään yhä enemmän valinnaisena siteenä. Valinnaisuuden rajat ovat kuitenkin häilyvämpiä kuin yleensä oletamme. Vaikka valinnaisen lapsettomuuden hyväksyttävyys on lisääntynyt, perheellistymiseen liittyy sosiaalisia paineita. Ehkäisy voi epäonnistua: kolmasosa raskauksista Ranskassa on ”ei-suunniteltuja”. Hedelmättömyydestä kärsiville on tarjolla lisääntymisteknologioita, jotka lisäävät valinnaisuutta, mutta eivät takaa sitä. Raskauden keskeytys on myös aina laissa ajallisesti rajattua. Äitiyden voi siis käsittää positiivisena valintana vahvassa mielessä vain lisääntymisprosessin alkuvaiheessa. Toivotussakaan vanhemmuudessa emme valitse tiettyä lasta vaan lapsen abstraktiona, emmekä tunne lapsen ominaisuuksia etukäteen. Tästä huolimatta vanhempien yhtäläinen rakkaus jokaista lastaan kohti on vahva normi. Valinnaisuuden tonkiminen voi tuntua vastenmieliseltä. Tämä kertoo siitä, että astumme syvästi normittuneelle kentälle.

Äitiys käsitetään myös *peruuttamattomaksi*, toisin kuin av(i)oside, joka jäsenyy individualisaatiolle kahteen ominaiseen periaatteeseen: valinnaisuuteen ja peruttavuuteen (ks. Martiskainen de Koenigswarter 2006, 153, 162). Ranskassa oikeus anonyymiin synnytykseen on esimerkki siitä, miten kiinnostavalla tavalla marginaalinen käytäntö havainnollistaa sitä, mitä pidämme tavallisena tai normaalina. Cécile Ensellem (2004) kysyykin: ”tuleeko synnyttäjistä äiti?” Suomessa

äiti-lapsi-sidos alkaa juridisesti tietona syntymästä ja synnyttäjistä, johon adoptioonkin annetulla lapsella on säädetty oikeus. Synnytyksen jälkeen naisen juridinen valinnaisuus sukulaisuudestaan siis lakkaa: "Terveydenhuollon toimintayksikön on ilmoitettava elävänä syntyneestä lapsesta väestötietojärjestelmään" (Väestötietoasetus I a luku 886/1993).

Ranskassa voi syntyä ilman äitiä (Ensellem 2004). "*L'accouchement sous X*" tai anonyymi synnytys on käytäntö, joka sallii naisen aviosäädystä riippumatta synnyttävän salaa sairaalassa ja olla ilmoittamatta syntymästä maistraattiin. Lapsella ei silloin ennen adoptiota ole juridisesti äitiä eikä isää. Syntymätodistukseen kirjoitetaan sukunimen kohdalle "X". Juridisen syntyperättömyyden mahdollisuus ja vastasyntyneen lapsen laillisen hylkäämisen organisaatio ovat ranskalainen erikoispiirre (Ensellem 2004; Nieminen 2005)⁵.

1990-luvulla ja 2000-luvun alussa "X":n ympärillä käytyjen kiivaiden väittelyiden pohjalta Ensellem päätelee, että Ranskassa esiintyy kaksi rinnakkaista mallia äidin ja lapsen välisestä sidoksesta. Ensimmäisessä mallissa raskauden side on rikottavissa. Sen sijaan *häviämättömän sidoksen mallissa* (suom. НМ) synnyttäjät on aina "äiti". Tässä mallissa biologisuus riittää sidokseksi, siihen ei tarvita rakkautta sinettiä eikä elettyä suhdetta.

5 Noin 1 000 naista Ranskassa synnytti vuodessa nimettömänä 90-luvulla; noin 600 vuodessa 2000-luvulla. Vuoden 2002 lainuudistuksen tuloksena synnyttäjät saa valita hyväksyykö hän identiteettinsä paljastuvan siinä tapauksessa, että lapsi tekisi myöhemmin eksplisiittisen pyynnön tietääkseen biologisen synnyttäjänsä ja tavataksaan hänet. Synnyttäjät voi kieltäytyä tietojen jätöstä, ja hänen suostuessaan ei lapsi voi vaatia biologisen syntyperänsä laillistamista. Anonymististä synnytyksestä keskustellaan vielä tänäkin päivänä: se on ollut pöydällä hallituksen perhelain uudistusta suunniteltaessa vuosina 2013–2014.

Hylätynkin lapsen ja äidin välillä katsotaan olevan uniikki sidos (Ensellem 2004, 281).

Anonyymien synnytyksen tarkastelussa biologinen sidos ja sosiaalinen (tässä juridinen) sidos erottuvat toisistaan analyttisesti. Sidoksen jatkumo ja kerrostumallisuus – biologiseen, juridiseen ja hoivaan pohjautuvat siteet – tulevat näkyvämmiksi. Biologisenkin sidoksen luonne problematisoituu lisääntymisteknologioiden kehityksen myötä esimerkiksi geneettisen äidin ja synnyttäjän statusten eriytyessä sijaissynnytyskäytännöissä.

Siteet sekä kytkökset eri siteiden välillä ovat normien läpäisemiä. Sidosten normatiivisuus aktualisoituu laissa, asiantuntijoiden jäsenyyksissä sekä sosiaalipoliittisissa käytännöissä. Esimerkiksi perhevapaita koskevalla lainsäädännöllä hyvinvointivaltiot säätelevät myös hoivan sidosta normittamalla vanhempien saatavuutta ja läsnäoloa. Sidoksen "sitovuus" äideille ja isille on tässäkin mielessä kovin erilainen Suomessa ja Ranskassa⁶ (ks. Martiskainen de Koenigswarter 2006; Martiskainen 2011).

Lopuksi

Sosiologiassa on pyörityt pitkään äidin ja lapsen välisen sidoksen ympärillä, mutta fokusoidusti tähän sidokseen ei nähdäkseni ole osattu tai uskallettu kajota. Esteitä äitiyden sidoksen integroimiseen sosiaalisten suhteiden joukkoon on monia. Ne ovat teoreettisia, metodologisia ja tieteellisiin asenteisiin liittyviä. Ehkä sosiologienkin ajattelua on hämännyt äitiyden siteiden jatkumo eli bio-

6 Palkallinen äitiysvapaa on Ranskassa 16 viikkoa, joista 6 viikkoa ennen syntymää ja 10 sen jälkeen. Hoitorahaa sai vuoden 2004 uudistukseen asti hoitovapaalla vasta kahden lapsen syntymän jälkeen. Varsinkin ensisynnyttäjät palaavat töihin varsin nopeasti esimerkiksi Suomeen verrattuna. Kolmen kuukauden ikäisen vauvan vieminen kodin ulkopuoliseen hoitoon ei siis ole harvinaista Ranskassa.

logisen, sosiaalisen ja juridisen yhteen kietoutuminen. Jatkumo luonnollistaa suhteen, jolloin sidoksen ja suhteen prosessuaalinen luonne jää havaitsematta.

Vai onko yksinkertaisesti niin, että äidin ja lapsen välinen sidos on yhteiskunnallisesti räjähdysaltis kysymys? Äitiyden normatiiviset piirteet ovat meille niin vaikeita ja sietämättömiä, että niistä on hankalaa tai suorastaan vastenmielistä puhua (Martiskainen de Koenigswarter 2006; Martiskainen 2011). Normittuneisuus nähdään antinomisena äidin rakkaudelle. Normitettu side saatetaan tulkita ”kahleeksi”, ei esimerkiksi hoivan etiikan ehdoksi. Normittuneisuuden esiin nostaminen politisoi uudella tavalla lisääntymisen ja sosiaalisten suhteiden valtatasapainon. Sukupuolten välisiä suhteita ja sidoksia lapsiin voi olla entistä vaikeampi muuttaa lapsen pyhittämisen (Zelizer 1994) aikakaudella. Samoin uhkaa käydä vanhempien kokemusten kriittiselle tarkastelulle. Pyhitettyyn aiheeseen koskeminen näyttäisi moraalisesti kyseenalaiselta.

Äidin ja lapsen välisen sidoksen tutkimisen esteiden ja estojen ylittämiseksi tarvitaan metodologista kekseliäisyyttä. Mainitsin alussa kansainvälisen vertailun, joka positiivisessa mielessä hämmentää ajattelua edellyttäen, että kontrasti on tarpeeksi vahva. Mitä antia vertailulla ja sidoksen tutkimuksella sitten ylipäättään voisi olla yleiselle sosiologiselle teorialle? Äidit ja lapset ovat sidoksissa toisiinsa eri tavoilla. Sidos koostuu erilaisista ihmisistä toisiinsa kiinnittävistä tekijöistä. Se on harvoin yksiuolotteinen, esimerkiksi äitiydessä ainoastaan biologiseen – raskauteen – palautuva sidos. Sidos koostuu erilaisista siteistä. Äitiydessä ja isyydessä voi olla geneettisiä, symbolisia, ruumiillisia, juridisia ja hoivasuhteeseen perustuvia siteitä. Erilaisten siteiden vyyhtinä sidoksella voi olla eri rakenne eri maissa ja eri ryhmissä. Sidokset erottautuvat myös analyttisesti

eletystä suhteesta äidin ja lapsen välillä. Vaikka esimerkiksi biologinen tai juridinen sidos olisi olemassa, ei lapsella ole aina elettyä suhdetta vanhempaansa.

Tiettyjen siteiden ”sitovuus” voi vaihdella eri kulttuureissa tai eri sosiaalisiin kategorioihin kuuluvien vanhempien elämässä. Esimerkiksi imetykseen liittyvä ruumiillinen sidos ja läheisyys ovat tyypillisesti erilaisia Suomessa ja Ranskassa. Hoivaan perustuva sidos, jonka intensiteetti aktualisoituu kokopäiväisen kotihoidon kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa, näyttäytyy tyypillisesti ”vahvempana” Suomessa kuin Ranskassa. Vanhempien siteiden kerrostuneisuus lapseen voi myös olla erilainen. Molemmissa maissa naisten sidokset lapsiin ovat usein kerrostuneempia ja vahvempia kuin miesten. Vanhempien ja lasten sosiaalinen integraatio vanhemmuuden instituution välityksellä riippunee myös siitä, miten osapuolet ovat integroituneet muihin instituutioihin, elämäntiloihin ja läheissuhteisiin. Sidosten tutkimuksessa voitaisiin myös lähteä ajatuksesta, että sidokset ovat periaatteellisesti epävarmoja, prosessuaalisia ja normatiivisia. Sidosten on uusinnettava itsensä. Usko niiden häviämättömyyteen lisää luottamusta suhteissa ja toimii sidoksia (itse)uudistavana voimana.

Vaikka sosiologia on aina Durkheimista lähtien haastanut psykologisen ajattelun piirissä muokautuneita käsityksiä perheestä ja rakentanut omaa identiteettiään asettumalla näitä käsityksiä vastaan, sosiologia ei ole osannut haastaa psykologian valta-asemaa läheisistä suhteista käydyissä keskusteluissa. Äitiyden ylenkatsomisesta sidosten tieteessä voi näin koitua ammattikunnallemme strateginen virhe.

Koska sidoksessa kytee aina moraali, äitiyden sidoksen tutkiminen haastaa myös sosiologisen itseymmärryksen normatiivisuudesta ja normatiivisuuden asemasta inhimillisessä elämässä.

Nykysosiologisessa ajattelussa sidosten perustavanlaatuinen normatiivisuus tahtoo usein unohtua keskityttäessä normien paljastamiseen tai kritisointiin. Uskaltaisiko sosiologia osallistua keskusteluun siitä, millaisia normeja haluaisimme?

Kirjallisuus

- DE SINGLY, FRANÇOIS. 2007. *Sociologie de la famille contemporaine*. Pariisi: Armand Colin.
- DIQUINZIO, PATRICE. 1999. *The Impossibility of Motherhood. Feminism, Individualism, and the Problem of Mothering*. Lontoo: Routledge.
- DURKHEIM, ÉMILE. 1892. *La famille conjugale*. http://classiques.uqac.ca/classiques/Durkheim_emile/textes_3/textes_3_2/famille_conjugale.pdf (Luettu 10.10.2013).
- DURKHEIM, ÉMILE. 1893. *De la division du travail social*. Félix Arcan, Pariisi. http://fr.wikisource.org/wiki/Livre:Durkheim_-_De_la_division_du_travail_social.djvu (Luettu 10.10.2013).
- ELIAS, NORBERT. 1978. *What is Sociology?* New York: Columbia University Press.
- ELIAS, NORBERT. [1987] 2004. *La société des individus*. Pariisi: Fayard, Agora Pocket.
- ENSELLEM, CÉCILE. 2004. *Naitre sans mère. Accouchement sous X et filiation*. Rennes: Presses universitaires de Rennes.
- JALLINOJA, RIITTA. 2006. *Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä*. Helsinki: Gaudeamus.
- JOKINEN, EEVA. 1996. *Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Helsinki: Gaudeamus.
- KETOKIVI, KAISA. 2010. *The Relational Self, the Social Bond and the Dynamics of Personal Relationships. A Sociological Analysis*. Department of Social Research, Sociology, Research Reports 263. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- KITTAY, EVA FEDERER. 1999. *Love's Labor. Essays on Women, Equality and Democracy*. New York: Routledge.
- LAWLER, STEPH. 2000. *Mothering the Self. Mothers, Daughters, Subjects*. Lontoo: Routledge.
- MALINOWSKI, BRONISLAW. 1937/1927. *Sex and Repression in Savage Society*. Kegan Paul, Trench & Trubner, London. <http://archive.org/stream/sexrepressioninsoomali#page/n3/mode/2up> (Luettu 10.10.2013)
- MAKSIMAINEN, JAANA. 2010. *Parisuhde ja ero. Sosiologinen analyysi terapeuttisesta ymmärryksestä*. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 3, Helsinki: Yliopistopaino.
- MARTIN, CLAUDE. 2004. "La parentalité. Controverses autour d'un problème public." Teoksessa *Maternité et parentalité*, toim. Yvonne Knibiehler & Gérard Neyrand. Rennes: Éditions ENSP, 39–54.
- MARTISKAINEN DE KOENIGSWARTER, HEINI. 2006. *Discursive Matrixes of Motherhood, Cultivating Decency and Emotion in Finnish and French Mother-Talk*. Department of Sociology Research Reports 249, Helsinki: Helsinki University Printing House.
- MARTISKAINEN, HEINI. 2011. "Devenir mère, dire sa maternité. Socialisations et émotions invisibilisées de la maternité en Finlande." *Politiques sociales et familiales* 103, 5–15.
- MÄÄTTÄNEN, KIRSI. 1993. "Äidit ja tyttäret, anopit ja miniät." Teoksessa *Aikanaisia. Kirjoituksia naisten elämäneröistä*, toim. Ulla Piela. Helsinki: SKS, 149–164.
- NIEMINEN, LIISA. 2005. "Oikeus synnyttää anonymisti – lapsen oikeus saada tietää geneettinen alkuperänsä. Näkökohtia puolesta ja vastaan." *Naistutkimus* 3, 4–18.
- RUDDICK, SARA. 1982. "Maternal Thinking." Teoksessa *Rethinking the Family. Some Feminist Questions*, toim. Barrie Thorne & Marilyn Yalom. New York: Longman, 76–93.
- VUORI, JAANA. 1999. "Äideistä on moneksi. Feminismin ja sosiaalipolitiikan kiperä kysymys." *Janus* 7:2, 170–185.
- VUORI, JAANA. 2001. *Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa*. Tampere: Tampere University Press.
- VUORI, JAANA. 2003. "Äitiyden ainekset." Teoksessa *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*, toim. Hannele Forsberg & Ritva Nätkin. Helsinki: Gaudeamus, 39–63.
- VÄESTÖTIETOASETUS. 1993/886.
- ZELIZER, VIVIANA A. 1994. *Pricing the Priceless Child. The Social of Value of Children*. Princeton: Princeton University Press.